Hvilken verldsförklaring uppfyller fordringarna för möjligheten af menniskans praktiska lif?

Akademisk Afhandling,

som med

Vidtberömda Filosofiska Fakultetens i Uppsala

samtycke för Filosofiska Gradens erhållande kommer att offentligen försvaras af,

Hans Edfeldt,

Filos. Kand. af Norrlands Landskap, Helmfelts stipendiat, å större Gustavianska Lärosalen Onsdagen den 2 December 1868 p. v. l. f. m. --------------**Uppsala** Edquist & Berglund. 1868.

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna doktorsavhandling, som tillhör Bayerische Staatsbibliothek, München, har hämtats från Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i maj 2014 av Bert H.

Den verld, som för oss är omedelbart gifven, utgör ett helt af på hvarandra följande företeelser, hvilkas sammanhang från reel synpunkt betraktadt vi beteckna med kausalitet. Afven det praktiska lifvet utgör en serie af verkningar, som måste återföras till en gemensam princip, praktiska förmågan % eller viljan i vidsträckt bemärkelse. Om nu erfarenheten visar oss flere serier af verkningar, som synas vara motsatta, så måste de så förklaras, att de icke upphäfva eller omöjliggöra hvarandra, utan allas sammanhang och betydelsj måste uppvisas. Det är nödvändigt, att de alla hafva något med hvarandra gemensamt, och detta måste vara begreppet kausalitet. Sakens väsende eller begrepp måste nemligen i allt vara detsamma och sig likt och motsatserna kunna icke vara annat än de olika former, hvarunder saken såsom sådan for oss framträder. Det är tydligt, att vi endast genom reflexion på dessa former kunna leda oss tillbaka till saken sjelf, ty formerna innehålla henne och förutsätta henne för sin möjlighet och verklighet, och sedan hennes begrepp är funnet, måste de gifna graderna ur detsamma vara förklarliga. En undersökning, som afser att vinna förklaring af menniskans praktiska lif, förutsätter alltså en undersökning om verlden i det hela och om den kausalitet, som hos henne är rådande. Att äfven viljan, till hvilken det praktiska lifvet är att hänföra, innebär en kausalitet, är obestridligt. För det första äro tingen i verlden material för hennes verksamhet, hvilka hon således måste kunna bestämma och ordna efter sina afsigter och hvilka derför icke få vara under-kastade sådana lagar eller en sådan kausalitet, som o-möjliggör deras bestämbarhet af henne eller som upp-häfver hennes sjelfständighet. Ett sådant sammanhang mellan den yttre verlden och viljan måste uppvisas, att de grundsatser, efter hvilka den senare verkar, ega objektiv giltighet eller kunna i verlden realiseras. Vidare står äfven menniskan i sitt praktiska lif i förhållande till personer, som i det yttre hafva tillvaro, och äfven mellan henne och dessa måste derför ett sådant sammanhang förefinnas, att viljan

kan visas vara en förmåga af sådana handlingar, som befrämja deras ändamål, och att dessa likaledes ega möjligheten af en sådan verksamhet, som befrämjar hennes, utan att någondera lemnar eller försummar sitt eget förnuftiga ändamål, när han är verksam för den andres, eller förlorar eller lider minskning i den sjelfständighet, som måste tillkomma honom såsom ett förnuftigt väsende. Det fordras då, att viljan eller den praktiskt verksamma menniskan vet sig sjelf vara grund till sina handlingar — och endast med detta vilkor blifva de e-gentligen hennes — och vidare att hon kan beräkna effekten af dessa handlingar både med afseende på sig sjelf och andra personer, äfvensom med afseende på verlden i det hela, hvilket åter förutsätter en genom sig sjelf giltig kunskap om deras väsende och om de lagar, som bestämma dem alla. Viljan måste äfven vara en magt, som är höjd öfver de yttre omständigheternas inflytanden, så att hon i inga relationer eller lägen förlorar sin sjelfbestämningsförmåga. Och lemna vi den synpunkt, från hvilken vi hittills betraktat viljan, och afse menniskan blott inom sig sjelf, så är hon ett helt af en mångfald af krafter, som hennes vilja måste ega förmåga att beherska, ordna och bestämma så, att de äro lydiga organ för uppnåendet af hennes syften. Slutligen är menniskan äfven medveten af en osinlig eller rent förnuftig verklighet, som åstadkommer verkningar uti hennes inre eller på hennes vilja, hvilken då måste ega förmåga att göra dessa verkningar till sina egna, utan att hon förlorar sin sjelfständighet.Efter dessa anmärkningar öfvergå vi att i korthet an-gifva betydelsen af raenniskans praktiska lif. Enligt hvad vi redan antydt måste det för det första vara lagbnndet. Men lagbundenhet finnes jemväl i oorganiska naturen. Hvarje verksamt väsende äfven inom henne måste nemli-gen vara bestämdt af ett i och för sig konstant, som reglerar det vexlande hos väsendet och derigenom det verksamma väsendet i det hela, eller äfven der måste det finnas en kontinuitet i förändringen. Ett motsatt antagande inne-bure ett förnekande af det verksamma väsendets enhet. Det praktiska lifvet måste vidare vara teleologiskt bestämdt eller förutsätter ett ändamål, som från annan synpunkt äfven är lag för verksamheten. Men då ändamål lika väl som lag är en relativ bestämning, så förutsätter det ett väsende, hvars verkliga eller åtminstone möjliga ändamål det är, och derjemte ett detta väsendes material, som med afseende på detsamma är bestämbart. Ty då ändamålet är något, som af väsendet icke omedelbart eges, utan måste förverkligas, så har det att ordna sina krafter eller lemmar till organ och sitt öfriga innehåll till medel för detsamma. Härmed är utsagdt, att väsendet måste vara en magt öfver sina bestämningar och icke får vara bestämdt af något mot dess natur stridande eller för detsamma rent yttre och främmande. Men det är ännu icke fullt angifvet hvad som karakteriserar det praktiska lifvet. Ty äfven teleologi se vi omedelbart i naturen så långt ned, som lifvet sträcker sig. Vi se äfven der en inifrån verkande, organisk kraft, som bestämmer ett lägre eller ett material till organ eller medel för sin aktualitet. Lagbundenhet och teleologi äro sålunda endast generiska bestämningar till det praktiska lifvet, men den specifika bestämningen är frihet. Åfven det populära medvetandet fäster vid det praktiska lifvet den betydelse, att dess subjekt eger frihet, först i negativ bemärkelse eller otvungenhet af allt yttre och främmande, men äfven i positiv mening eller att verksamheten grundar sig på väsendets eget val under medvetande, att detta val äfven kunnat un-derlåtas eller att äfven ett annat och motsatt val i samma stund varit möjligt. Menniskan måste således fritt välja ändamålet och äfven den bestämdhet och ordning, hon gifver organen och medlen, för så vidt hennes lif skall vara praktiskt och genom denna bestämning skildt från hvarje annan form af lif. Men häruti ligger, att ändamålet är på förhand insedt eller förnummet och att det ställer en fordran på menniskan, hvilken uttryckt i en praktisk grundsats närmast är den princip, bestämningsgrund eller lag, efter hvilken det lägre eller materialet ordnas och bestämmes, så att det blir förutsättning och vilkor för ändamålets aktualitet i och för henne.

Det är nu tydligt, att benämningen praktiskt lif utan närmare bestämning måste beteckna saken i sin högsta e-gentlighet och fullkomlighet, ty deruti kan icke ligga, att detta lif i något afseende skulle innebära någon inskränkning. Det är således föremålet såsom sådant eller under sin högsta form, hvars förklaring vi åsyfta att vinna, men dermed blifva äfven förklarade dess lägre former, emedan dessa i det förra hafva sin grund. Det praktiska lifvet i denna bemärkelse innebär, att den bestämningsgrund, efter hvilken det lägre ordnas, och det ändamål, som med ordnandet åsyftas, hvilka båda äro samma verklighet från olika synpunkter betraktad, ega absolut giltighet och förbindelse för menniskans fria vilja eller äro höjda öfver hennes godtycke. Det högre, som är lag och ändamål för viljan, måste således vara en verklighet, som menniskan bör förverkliga i sitt lif, så att hon är moraliskt god, om hon fritt bestämmer sig efter hennes fordringar och derefter ordnar sitt lif, samt i

motsatt fall moraliskt ond.

Det har nu framgått, att den verldsförklaring, som skall angifva de teoretiska förutsättningarna för möjligheten af menniskans praktiska lif, icke får innehålla något, som omöjliggör uppvisandet af ett lägre, som på olika sätt är bestämbart, en sjelfständig och fri kraft eller vilja, som kan bestämma och ordna materialet, och slutligen ett ab-solut förbindande högre, som kan vara lag och ändamål för denna bestämdhet.

Vi öfvergå nu att ur den i vårt ämne angifna synpunkten betrakta de olika verldsförklaringa.r, till hvilka de faktiskt gifna formerna af verklighet gifva anledning. Dessa äro den mekaniska, dynamiska och teleologiska veridsförklaringen. Om det härvid kommer att visa sig, att ingen af dessa, åtminstone under sin omedelbara form, uppfyller de fordringar, vi söka, safnt att de således endast äro föregifna verldsförklaringar, så hafva vi att i korthet angifva det för förståndet giltiga uppfattningssätt af verlden eller verkligheten i det hela, som det praktiska lifvet för sin förklaring fordrar.

Den form af verklighet, som först är till för menni-skan, så snart hon skiljer mellan sig sjelf såsom subjekt och förnimmelserna såsom dess objekt, är de individuela kropparna eller oorganiska tingen. Att dessa icke äro e-gentlig eller sann verklighet finner hon omedelbart deraf, att de uppkomma, vexla och förgås. Ty den brist, som vi först finna inom vår verld och som angifver hennes ändlighet och ofullkomlighet i det hela och hos oss väcker tanke på och behof af en högre verklighet än denna, är vexlingen och förgängelsen inom henne. Men i all vexling och förändring måste finnas något varaktigt och bestående, som ligger under och uppbär det vexlande. Ar nu menniskan icke medveten af någon högre verklighet än denna och hon här gör användning af substantialitetsgrundsatsen med fasthållande af den fordran, att egentlig verklighet måste vara af en art, så är den verldsförklaring, till hvilken hon kommer, antingen mekanisk eller dynamisk. Den form af verklighet, som här är gifven, är nemligen konstituerad af materie och kraft, och man kan derför sätta den ena af dessa faktorer såsom den första eller såsom substans och den andra såsom accidens. Fäster man sig vid det ena membrum, materien, så kommer man antingen till den åsigt, att det enkla, som det sammansatta förutsätter, är quantitativt bestämda delar i rummet eller ockatt det substantiela eller väsendet i tingen är den be-stämningslösa kroppsligheten eller materien. Ingen af dessa substantiela verkligheter är omedelbart gifven i vår erfarenhet, ty detta äro endast de enskilda kropparna, utan de antagas här vara yttersta förutsättningar eller grunder för det faktiskt gifna. Begge åsigterna antaga det utsträckta och tunga såsom substantiel verklighet, hvilken således har rummet till sin formela bestämning. Allt annat eller qualitativt} är accidentelt och måste ur kroppsligheten eller det kroppsligas element kunna förklaras. Någon egentlig tillvaro af högre och lägre grader af verklighet inom verlden antages här icke. I ena fallet leder analysen af det gifna till många substantiela enheter af samma slag, men i andra fallet blir substansen blott en, det lika och gemensamma eller identiska uti allt tillvarande såsom kroppsligt. Enligt förra åsigten har sammanhanget form af koordination, hvarvid relationsgrunden blir rummet, som är gemensam bestämning hos de många. Enligt andra åsigten blir enheten ursprungligen utan mångfald, men öfvergår till determinationer eller inskränkningar, hvarvid formen för sammanhanget mellan enheten och mångfalden blir subordination. Här framhålles således i någon mon strängare den fordran att betrakta verlden såsom ett helt. Men sammanhanget inom henne framträder omedelbart såsom kausalsammanhang, som innebär, att Allt gifvet eller faktiskt har sin grund. Härmed angifves således det sammanhang mellan de gifna momenten, att de äro följder eller verkningar af en orsak. På denna ståndpunkt är nu all rörelse inom vår verld antingen enkla, quantitativt bestämda delars sammanföring, söndring eller omflyttning, eller ock tillhör det den i sig sjelf eviga materien att modifiera sig och framträda uti uppkommande, vexlande och försvinnande former.

Att man på denna ståndpunkt måste förneka möjligheten af den praktiska verksamheten är tydligt. Ingen verksamhet är nemligen förklarlig ur det kroppsliga eller materien, utan förutsätter förmåga eller kraft, således ettokroppsligt. Men en sådan verklighet står icke tillsammans med denna åsigt. Ty antager man, att materien är substantiel verklighet, så kan man icke utan inkonsequens komma till en verklighet af annat slag, emedan förståndet med nödvändighet fordrar enhet. Men härigenom blifva all rörelse och qualitativ bestämdhet, hvilka dock faktiskt finnas inom verlden, oförklarliga eller förnekade. Ty då det qualitativa innehåller annat och mer än det quantita-tiva eller kroppsliga, så är det icke heller ur detsamma förklarligt, emedan intet kan i reel bemärkelse

vara grund till något, som det icke har till sitt innehåll. Men finnas här inga verksamma väsenden eller krafter, så finnas här icke heller några lagar, alldenstund hvarje lag är en qualitativ bestämdhet, som förutsätter ett verksamt väsende, i och för hvilket hon är lag. Annu mindre kan man på denna ståndpunkt uppvisa fria väsenden och deras lagar. Men äfven om man här antoge medvetna och fritt verksamma väsenden, så är dock materialet för deras verksamhet, de realistiskt fattade tingen, icke af dem och efter deras lagar bestämbart. Inlägger man uti tingen något, som icke följer deraf, att de äro kroppsliga, nemligen kraft, så äro de visserligen genom sina krafter föränderliga och efter deras lagar bestämbara, men detta är endast mekaniska och teoretiska lagar, icke organiska och praktiska, ty af dem kunna de här icke bestämmas. Vi se således, att de första och oundgängligaste förutsättningarna för det praktiska lifvet icke stå tillsammans med denna verlds-förklaring. Men härigenom har denna verldsförklaring äfven vederlagt sig sjelf, då de principer, från hvilka hon utgår, icke räcka till att förklara allt, som i vår erfarenhet är gifvet.

Då nu, såsom vi sett, rörelse och förändring och i allmänhet qualitativa bestämningar icke låta förneka sig i verlden och icke följa ur det kroppsliga, utan förutsätta kraft, så föras vi till henne såsom substans. Materien visar sig nemligen vara något, som kan åstadkomma och e-mottaga verkningar, men detta är kraft. Eller — det ma-teriela är sammansatt och förutsätter ett enkelt eller kraft, ty någon annan verklighet, som är okroppslig eller andlig, är ännu icke gifven. Kroppslighet är nu en form eller ett sätt, hvarpå kraften eller substansen är till. Antager man nu, att den gifna verlden förutsätter en ursprunglig mångfald af krafter, så blir formen för deras sammanhang koordination, men då förståndet, såsom vi anmärkt, söker enhet, så föres man ytterst till en ursprunglig och i och för sig abstrakt kraft, hvars omedelbara produkt och nödvändiga bestämdhet blir allt gifvet. Formen för sammanhanget mellan enheten och mångfalden blir då subordina-tion.

Vi öfvergå nu till att taga i betraktande, hvilka följderna här blifva med afseende på det praktiska lifvet. Det är tydligt, att om ett väsende har sin mångfald koordinerad, så kan det icke vara subjekt för det praktiska lifvet, ty det är då icke ett väsende eller ett helt, utan endast en summa af många krafter eller bestämningar, ehuru dessa för att kunna stå i förhållande till hvarandra måste hafva en generel bestämning såsom det lika och äfven gemensamma. Det praktiska lifvet förutsätter ett väsende, som är ett helt, ty endast med detta vilkor är det en magt öfver sina bestämningar. Vidare får väsendet icke heller hafva sin mångfald med afseende på omfång subordinerad under det hela, ty väsendet är äfven då icke en reel enhet eller ett fullständigt helt, utan blott en formel enhet, som par-tielt bestämmer sin mångfald. I sådant fall blifva vissa moment af mångfalden rent yttre och främmande för väsendet, hvarigenom detta icke blir sjelfständigt i förhållande till sina bestämningar. Då denna veridsförklaring icke kan uppvisa en verklighet eller krafter, som hafva annan form än koordination och subordination, så se vi redan häraf, att hon icke uppfyller fordringarna för det praktiska lifvet. Såvida man här åter kommer till enhet utan mångfald, så är denna enhet icke för sig verklig. Det har nu äfven visat sig, att denna ståndpunkt icke vä-sendtligen skiljer sig från den föregående.Härefter taga vi i betraktande den form, som kausaliteten får, då allt gifvet antages vara specifikationer af en generel substans, och hvilka följder en sådan kausalitet har med afseende på det praktiska lifvet. Kausaliteten är här inom modi förhållande mellan causa efficiens och eifectus, d. v. s. det i tiden föregående antages här vara grund till det i tiden efterföljände och detta med nödvändighet. Det är tydligt, att om causa efficiens och eifectus äro verkliga eller en kausalitet, så får man icke antaga en kausalitet af annat slag, ty saken lika väl som begreppet måste vara en. Men i sådant fall måste alla än-damåls-orsaker eller den kausalitet, som det praktiska lifvet förutsätter för sin möjlighet, förnekas. Likaledes måste man här förneka alla fria orsaker och verkningar, ty hvarje verknings orsak är här i handlandets stund på förhand gifven oberoende af viljan, hvarigenom ett annorlunda icke är möjligt och sålunda icke heller verkningen fri. Då dessa verldsförklaringar icke kunna uppvisa andra orsaker än causee antecedentes, så uppfylla de icke fordringarna för det praktiska lifvet. Det otillfredsställande i ett sådant uppfattningssätt af kausaliteten ligger också i öppen dag. De sätta här orsaken och lagen såsom yttre i förhållande till verkningen, hvarigenom man föres till en regressus in infinitum, men icke till någon orsak såsom den första. En följd häraf blir, att man icke kan uppvisa en reel verklighet, som är grund till sig sjelf och kan hafva det praktiska lifvet till sin bestämning. Den brist, som här förefinnes, kan nu i allmänhet äfven uttryckas så, att då allt här antages vara

osjelfständiga modifikationer eller produkter af en abstrakt substans, så äro fordringarna icke gifna för det praktiska lifvet. Ett praktiskt bestämdt väsende kan icke vara en produkt, utan måste vara en principiel verklighet.

Betrakta vi ännu från en annan synpunkt den ifrågavarande verldsförklaringen, så skall resultatet blifva detsamma, nemligen att vi här icke finna de nödiga förutsättningarna för menniskans praktiska lif. Då all kraftär aktivitet, så förutsätter hon ett material, på hvilket hon verkar eller som af henne bestämmes. Men här blir motsats mellan materialet och kraften. För att kraften här skall knnna verka, måste hon gå öfver på ett annat, som hon icke har till sitt positiva innehåll, hvilket är o-tänkbart. Antager man att den gifna verlden förutsätter en mångfald af qualiteter, hvilka kraften ordnar, så är materialet kraftens omfång. Men härigenom blir materialet icke af kraften bestämbart. Vi hafva här visserligen en efter sin konstanta natur verkande kraft, såvida vi nem-ligen antaga henne vara konkret, hvilket hon dock här icke är, men vi hafva icke ett lägre, som i egentlig mening är bestämbart. Detta förutsätter homogenitet mellan kraften och materialet och att det senare är den förras potentiela innehåll. Men i sådant fall är kraften organisk kraft, magt eller lif. Vi se här, att denna verlds-förklaring icke kan uppvisa en verklighet, som till sitt innehåll har ett högre och ett lägre, hvilket det praktiska lifvet, såsom vi sett, förutsätter och fordrar. Bestämbarhet betyder här, att genom ett yttre och motsatt undergå förändring, icke att i sig sjelf ega tendens eller kraft att öfvergå till aktualitet. Antager man åter en ursprunglig qualitet, som är identisk med producerande kraft, så måste verkningarna till möjligheten vara gifna hos kraften och genom henne sjelf höjas till aktualitet. Vi måste då tänka kraften fullt konkret, samt att hon har en reel möjlighet eller potentiela bestämningar, som öfvergå till aktualitet. Man kan således icke stanna på den stånd--punkt, vi nyss betraktat, utan föres till lifvet såsom det substantiela i verlden och dermed till en teleologisk verlds-förklaring. Detta visar sig än tydligare, om vi betrakta den motsats, kraft och materie, som vi sett konstituera den oorganiska naturen. Kraften är här det bestämmande, materien det bestämbara. Då nu materien har en viss bestämdhet, så är hon i någon grad verklig, och då bon kan öfvergå till en annan och ny bestämdhet, så har hon hos sig möjligheten af densamma. Materien hänvisar då på den form af verklighet, inom hvilken i egentlig meningfaller motsatsen mellan potentia och actus, och af denna verklighet är hon sjelf en lägre och ofullkomlig form. Då likaledes kraften såsom princip till verkningar undergår förändring, så har hon såsom motsats till sin egen relativa verklighet möjligheten af denna1). Äfven kraften hänvisar då på den verklighet, som har till egentlig form för sin tillvaro öfvergång från potentia till actns och af denna verklighet är hon en lägre och ofullkomlig form. Riktigheten af nu angifna resultat är obestridligt. Ty då den omedelbart gifna verlden förutsätter ett annat såsom sin grund, så måste detta närmast vara kraft, emedan intet annat är princip till verkningar. Denna kraft måste, jemte det hon är princip till verkningarna, äfven vara princip till sig sjelf eller cansa sui. Vidare måste kraften vara fullt bestämd, emedan ingenting annat är i och för sig verkligt, och då hafva en mångfald af krafter till sitt positiva innehåll, ty detta måste vara homogent med enheten samt vara en magt öfver sina bestämningar, så att hon kan höja dem från möjlighet till verklighet. Kraften förverkligar sålunda sig sjelf eller har sig sjelf till sin effekt. Att den verklighet, till hvilken vi nn blifvit förda, är det organiska väsendet, är tydligt.

Då nu kroppslighet är kraft och kraften, såsom vi sett, till sitt väsende är lif och då hos detta kausaliteten är utveckling till ett ändamål, så måste all rörelse äfven hos de lägre formerna af verklighet vara grader af utveckling eller teleologi, hvilken de således förutsätta såsom sin grund. Verlden är sålunda här en från möjlighet till verklighet sig utvecklande organism.

Vi öfvergå nu att taga i betraktande, huruvida på denna ståndpunkt fordringartfa för möjligheten af menni-skans praktiska lif uppfyllas.

Vi anmärka då för det första, att vi här funnit en principiel verklighet eller en verklighet, som är i och genom sig sjelf och som således icke är en modus af en abstrakt enhet. Likaledes hafva vi här en på visst sätt be-

’) Jeraför uppsatsen: ”Om grundmotsatsen i verlden” af C. Y. Sahlin, sid. 137—141, fjerde häftet af Nordisk Universitets-Tidskrift för år 1$5Q.stämd verklighet, hvilkeu till sin forni skiljer sig från den verklighet, som förut

varit uppfattad såsom den sanna. Kraften är nemligen här enhet i och af mångfald eller system. Verkligheten har sålunda här, jemte det hon är sjelfständig, äfven den form för sina bestämningars sammanhang, som ett väsende måste hafva, såvida det skall vara subjekt för det praktiska lifvet. Ty organismen är icke en produkt utan är nödvändigt sin egen grund och är äfven ett helt af krafter eller är sjelf en lefvande kraft, som innehåller och bestämmer en mångfald af andra lefvande krafter. Häraf följer då äfven, att vi här hafva ett lägre, hvilket såsom potentielt innehåll hos enheten i e-gentlig mening är bestämbart. Kraften har sålunda här till sitt innehåll ett material, som af henne kan bestämmas till organ eller medel. Enheten är nemligen här i begreppet före sin mångfald eller sina bestämningar och är höjd öfver dem alla eller är en magt. Denna magt har äfven en i och för 6ig konstant bestämdhet eller lag, som ordnar förhållandena inom det lägres moment och detta med afseende på ett ändamål, ty lifvet tenderar till sin egen aktualisation. Organismen är äfven i en bemärkelse fri, ty han är icke med nödvändighet bestämd af ett yttre och honom sjelf motsatt, ntan utvecklar sig efter sin egen inre konstanta natur, såvida vilkoren för en sådan utveckling äro gifna.

Men oaktadt vi här funnit flere för det praktiska lifvet vigtiga fordringar uppfyllda, så återstå likväl andra, som äro lika oafvisliga. Lifvet är visserligen icke under-kastadt någon yttre nödvändighet och är sålunda fritt i negativ mening, men deremot utvecklar det sig här efter en inre, absolut nödvändighet, hvarigenom ett annorlunda icke är möjligt. Allt gifvet är här ett moment af lifvets naturnödvändiga utvecklingsprocess. Vi finna således här teoretiska lagar och ändamål, men icke praktiska. Och granska vi denna ståndpunkt närmare, så skall det till och med visa sig, att vi här icke ens ega ett ändamål i egentlig bemärkelse. Då lifvet har utveckling till sin form,så öfvergår det från möjlighet till verklighet eller från lägre grad till högre. Den efterföjjande och högre graden är då ändamål i förhållande till den föregående och lägre, men vi finna här icke ett ändamål såsom det yttersta och högsta. Hvarje grad måste nemligen för att vara fnllt bestämd både uppåt och nedåt vara begränsad af en annan grad derutom i oändlighet. Vi finna således här hvarken en högsta grad eller en lägsta; detta innebär tvärtom en motsägelse. Vi komma här icke till något, som är blott verklighet, det är dérjemte i något afseende äfven möjlighet. Och likaså komma vi icke heller, om vi gå nedåt, till ett, som är blott möjlighet, det är deijemte i något afseende äfven verklighet, ty de förutsätta hvarandra. Det visar sig nu äfven, att vi här icke heller komma till ett helt eller, från mera reel synpunkt uttryckt, till individualitet. Vi hafva visserligen sett, att det ligger i lifvets begrepp att vara ett system, men då det har bestämningen utveckling, hvil-ken sker genom grader, så blir derigenom sammanhanget inskränkt. Då man således på denna ståndpunkt icke kan uppvisa en verklighet, som har annan form för sammanhanget än subordination med afseende på grader, så uppfyllas icke fordringarna för det praktiska lifvet, ty ett helt eller ett individ kan icke vara konstitueradt genom grader, då dessa icke hafva någon gräns och då de, äfven om vi frånse detta, icke heller inom sig ega motsägelsefritt sammanhang. Såvida ett väsende skall hafva ett ändamål, måste det tydligen vara ett inom sig slutet helt eller ett individ, ty ändamålet måste nödvändigt vara det hela eller det verksamma väsendets i och för sig konstanta och totala bestämdhet. Men man kan här icke uppvisa en verklighet, soiu icke har tiden till sin form, och då icke heller en verklighet, som kan vara ändamål, ty ändamålet eller orsaken får icke vara bestämd af tiden, ehuru verkningarna blifva det. Allt, som ingår i tiden eller utvecklingen, får nemligen ett högre öfver sig, till hvilket det tenderar — i oändlighet. Den brist, vi här finna, kan nu äfven uttryckas så, att man icke heller här uppvisaten verklighet, som är absolut, utan endast relationer eller förhållanden, hvilka knnna upprepas i oändlighet.

Vi hafva nu kommit till det resultat, att den teleolo-giska verldsförklaringen under den form, vi här sett henne hafva, icke uppfyller fordringarna för menniskans praktiska lif. Det återstår oss nu att tillse, om icke en teleologisk verldsförklaring under högre form är möjlig.

Vi hade blifvit förda till lifvet såsom det substan-tiela i verlden, men det är ännu obestämdt, hvad lifvet till sitt väsende är. Lifskraft är en verklighet, som är causa sui och som verkar uti och bestämmer en organisk mångfald, men dessa bestämningar äro ännu till en del fórmela och angifva icke, hvad saken i och för sig är. Vi måste nu rikta vår uppmärksamhet på de former, under hvilka lifvet framträder i vår erfarenhet, för att se hvilken af dessa, som innehåller lifvet i sin renhet och sanning, ty gifves det intet område inom erfarenheten, der lifvet uppenbarar sig så tydligt, att vi kunna se in i dess väsende, så kan det icke lyckas menniskan att säga, hvad det är. Det visar

sig då, att lifvet har högsta egentlighet, sjelfständighet och fullkomlighet såsom förnimmande, perceptionskraft eller fullständigast angifvet såsom sjelfmedvetande. Men häraf följer, att lifret till sitt väsende är sjelfmedvetande. Att så är, visar sig äfven deraf, att sjelfmedvetandet framgår ur de lägre formerna af verklighet och äfven har dessa såsom vilkor och förutsättning för sin tillvaro, hvilket allt vore oförklarligt, såvida icke dessa till sitt väsende vore sjelfmedvetande eller former af detta. Det är ntf genom betraktelsen af menniskan, som vi kommit till in-sigt om hvad lifvet eller det substantiela i verlden är. Vi måste då betrakta verlden från menniskans synpunkt. Det visar sig nu att allt, som är gifvet, är det för menniskan och förutsätter henne. Verlden står i förhållande till menniskan, d. v. s. är bestämning hos henne. Den ändliga verldens allmänna former, rummet och tiden, äro menniskans former och de former, som hon har för sitt innehål], ty all form förutsätter ett väsende, hvars formhan är, och äfven ett detta väsendes innehåll, som i eller under denna form är till eller genom hvilket han blir närmare bestämd. Och äfven hvad vi kalla innehåll eller hvad vi från objektiv synpnnkt kalla qnaliteter hos tingen eller deras to tali tet natnren, detsamma visar sig från subjektiv synpunkt vara sensationer, hvilka hafva sin princip och sitt snbjekt i menniskans sinne. Det är menni-skans ande eller medvetande, som sammanhåller och ordnar denna mångfald, ty enheten, sammanhanget, ordningen i verlden är andens egen närvaro i sina verkningar eller funktioner. Menniskan är således subjekt, princip och enhet för verlden, vare sig vi betrakta henne till innehåll eller form. Hvarje kosmologisk betraktelse eller betraktelse af verlden är alltså en antropologisk betraktelse eller en betraktelse af menniskan. Då nu verlden är to-taliteten af andens bestämningar eller menniskans eget väsende från en viss synpunkt betraktadt, så följer, att all rörelse och förändring inom vår verld är menniskans egen eller faller inom menniskan och har henne till sin princip. Grunden, lagen uch ändamålet för verlden är sålunda men-niskan.

Vi hafva nu att se till, om vi här finna de förutsättningar, vi söka.

Betrakta vi menniskan sådan hon framträder i tiden, så är hon först oorganisk och då underkastad mekaniska och kemiska lagar, men slutligen framgår lifvet ur det oorganiska och hon blir vegetativt lefvande samt då äfven teleologiskt bestämd, hvarvid orsaken är ändamål. Härefter framträder det animaliska lifvet eller senterandet till aktualitet. Hon är här omedelbart bunden vid det ögonblickliga, konkreta innehållet eller natur bestämdheten, ehuru äfven här alla yttringar äro sjelfverkade eller förutsätta en inifrån verkande aktivitet. Men slutligen fremträ-der menniskan äfven såsom enhet, en enhet, som är frigjord eller distinkt skild från det mångfaldiga eller yttringarna. Här finner sig menniskan intaga centrum uti en verld. ty totaliteten af andens bestämningar, sora här äro förnumnaunder rummets och tidens former, äro från objektiv synpunkt benämnda naturen eller verlden i lägre bemärkelse äfvensom de objekt, som äro bilder af tingen. Här framträder menniskan såsom praktiskt subjekt; bon skiljer sig sjelf såsom praktisk förmåga från sina praktiska bestämningar eller motsätter sig sjelf såsom enhet mot de solli-citerande motiven eller bestämningsgrunderna, hvilka, åtminstone från någon synpunkt, visa sig såsom ett godt, och hon kan här såsom medveten enhet besluta sig för en bestämningsgrund och fritt införa denna bestämning i sitt lägre innehåll eller efter densamma ordna och bestämma det och detta för ett ändamål, hvilket här ytterst är att bibehålla och utbilda sitt eget och andras medvetna lif. Men då menniskan såsom enhet här ännu icke är sjelf-ständig eller då enheten här icke kan hålla sig aktuel annat än i förening med eller i relation till det yttre och potentiela eller ett konkretare underlag, så kan hon icke heller fixera en konstant norm för valen, hvilken inför enhet, sammanhang och konsequens i hennes lif, hvarige-nom hennes frihet är godtycke.

Såsom sjelfmedveten är anden deremot sjelfständig. Menniskan fattar här i och för sig det inre och konstanta af sitt väsende och derigenom äfven i formel bemärkelse väsendet i tingen eller dessas lagar och former, ty väsendena inom verlden befinnas här vara ideelt bestämda eller bestämda af begrepp. Här finner sig således menniskan i egentligare mening upphöjd öfver naturväsendena, ty det är, såsom vi nu sett, hennes ande, som stiftar lagar för naturen. I praktiskt afseende är menniskan här i egentlig mening fri. Hon är en universel eller organisk enhet, hos hvilken det hela icke är identiskt med någon sin bestämning, ej heller med summan af dem, utan hon är höjd öfver och är enheten i och af dem alla. Menniskan har i följd häraf rnagt att göra sig oberoende af alla solliciterande bestämnings-grunder eller att göra sig obestämd af dem såsom verkliga motiv och hon kan här besluta sig för en rent gene-rel och då i och för sig konstant norm, af hvilken honkan låta sitt konkreta

innehåll blifva bestämdt. Menni-skan är här äfven verksam efter ändamål och det, hon ytterst afsigtligt eftersträfvar, är att bibehålla och utbilda sitt eget och andras sjelfmedvetna lif och för detta allmänna ändamål äro alla specielare ändamål och alla verk-samhetsyttringar medel. Vi hafva således här funnit, att menniskan är en sjelfständig och fri kraft, som kan vara subjekt för det praktiska lifvet, och äfvenså hafva vi funnit sjelfmedvetna och fria, d. ä. praktiska lagar och ändamål, samt slutligen ett material, hvilket såsom po-tentielt innehåll hos den sjelfmedvetna och fria kraften på olika sätt är bestämbart.

Men det praktiska lif, vi här funnit, är ännu icke det, hvars förklaring vi åsyfta att vinna, utan endast förberedelser och vilkor för detsamma eller för praktiskt lif i sann eller moralisk mening. Att så är, visar sig tydligast deraf, att såsom förståndets yttringar på denna ståndpunkt förhålla sig till föreställningen och sinnet, så förhålla sig här viljans yttringar till de sinliga begären och drifterna. Be utvecklas ur dessa genom reflektion och abstraktion och menniskan eftersträfvar och åsyftar här omedelbart det uti dem varande allmänna och väsendtliga, och dessa yttringar kunna då icke hafva högre värde än de förre eller begären och drifterna. Vi finna således här intet, som menniskan med frihet bör förverkliga uti sitt lif, utan endast hvad som är klokt att göra. Ty den kraft, från hvilken här alla handlingar utgå, är det naturliga eller sinliga subjektet och de principer, af hvilka de äro bestämda och fordrade, klokhetsregler eller nyttighetsmaximer, hvilka endast äro hypotetiskt giltiga, och slutligen äro de ändamål, som genom dessa handlingar åsyftas, sinliga ändamål, som äro godtyckligt valda och sakna moralisk förbindelse. Bet goda eftersträfvar menniskan äfven här, ty ett ondt undflyr och ett godt söker viljan genom hvaije rörelse, men det goda, hon här söker, är blott det sinligt goda, som är godt endast i sina relationer och då i andra förhållanden ett ondt.Det resultat, till hvilket vi kommit, är, att den teleo-logiska verldsförklaringen äfven under den form, vi här fnnnit henne ega, icke uppfyller fordringarna för möjligheten af menniskans praktiska lif i den högre betydelse, som vi i detsamma inlagt. All verklighet är nemligen här blott graduelt skild eller af en art och sinlig och vi finna derför intet, som kan vara absolut lag och ändamål för menniskans fria vilja. Man kommer på denna ståndpunkt endast till sinlig teleologi och sinlig frihet, hvilka icke gif-va menniskan moralisk dignitet.

Innan vi nu gå vidare, anmärka vi, att menniskan af både teoretiska och praktiska skäl icke kan stanna vid den verklighet, som här är gifven. I teoretiskt afseende ser nemligen menniskan motsägelse och brist hos den ändliga verlden i det hela, men detta innebär, att hon är bestämd af en verklighet af annan art, med hvilken hou mäter den omedelbart gifna verklighetens brist. Det är vidare ett bestämdt faktum att menniskan uti sitt inre lif förnimmer något, som sträcker sig utöfver det sinliga och icke är ur detsamma förklarligt. Och äfven i praktiskt afseende känner menniskan intressen och behof, hvilka icke fyllas genom det sinliga, utan fordra tillfredsställelse äfven med uppoffring af allt sinligt. Men äfven detta bevisar, att hon är bestämd af en högre verklighet än den omedelbart gifna.

Vi måste då undersöka, om icke en teleologisk verids-förklaring under högre och tillfredsställande form är möjlig. Vi betrakta för detta ändamål de individuela verkligheter, som i vår erfarenhet äro gifna. Dessa äro kroppar eller ting å ena sidan och andar eller personer å den andra. Allt annat, hvarom vi kunna tala, är antingen ting eller ock personer från en viss synpunkt betraktade med bortseende ifrån hvad de äro i öfrigt. Detta vill med andra ord säga, att det enda, som kan vara subjekt i ett omdöme, men som icke kan vara predikat, är personer och kroppar. Dessa synas då båda vara substanser i in-dividuel bemärkelse. Men kroppen är en sekundär verk-lighet, ty objektet förutsätter anden eller subjektet och är endast i förhållande till detta ett o^jectum. Hvad vidare kroppen beträffar, finna vi hos honom omedelbart endast en mångfald af egenskaper. Kroppen är då endast skenbart en substantiel verklighet. Men dessa qualiteter förutsätta ett sjelfständigt. Qualiteten är nemligen en form, gestalt eller ett utseende, och vi måste då nödvändigt tänka en verklighet, som framträder under denna form. Då nu menniskan är förnimmande väsende, så måste äf-ven denna verklighet, som står i förhållande till henne, i och för sig sjelf vara förnimmande subjekt, emedan mem-bra i ett förhållande äro homogena eller emedan subjekt och objekt måste vara identiska eller korteligen emedan, såsom vi redan förut funnit, medvetandet är verklighetens väsende. Betrakta vi dej nämnda egenskaperna mer från menniskans synpunkt, i hvilket fall de äro hennes tillstånd , så förutsätta de äfven då en sjelfständig verklighet, som så förnimmes. Äfven

sensationen är sålunda endast en form. Men det innehåll, som menniskans förnimmelser förutsätta, är enligt förståndets fordran sjelft förnimmande enheter eller likartadt med hennes andliga väsende. Vi komma således äfven här till samma resultat. Dessa förnimmande väsenden äro jemväl något i sin ursprunglighet eller i och för sig betraktade och då följder af det till form och innehåll fullkomligt förnimmande väsendet eller den absoluta personen, som med nödvändighet förutsättes och måste tänkas såsom deras grund. Betraktade såsom följder af honom hafva de hans karakterer, ty hvarje följd är grunden i ett visst afseende betraktad. Men med afseende på menniskan hafva vi sett, att det innehåll, som hon förnimmer, är förnimmande väsenden. Detsamma gäller tydligen äfven här, ehuru utan inskränkning. Hvarje bestämning hos det absoluta subjektet'âr sålunda sjelf subjekt eller hvarje följd af den absoluta personen är sjelf person. Såsom sjelf-ve subjekt för bestämningar hafva de ytterst det absoluta väsendet till innehåll i sitt förnimmande, ehuru såsom ändlige på ett ändligt sätt. Vi hafva här blifvit förda tillden insigt, att menniskans verld är företeelse och förutsätter ytterst en absolut verklighet, väsendet, förnuftet eller personen såsom sådan.

Betrakta vi nu åter anden eller subjektet, så finna vi hos honom bestämningar, som uttrycka relationen till kropparna, eller vi finna de krafter, i och för hvilka tingens qualiteter äro till, men äfven ett absolut, som är sjelf-medvetandet. Ty allt annat eller det, som icke omedelbart visar sig såsom sjelfmedvetande, är ett relativt och förutsätter detta, men sjelfra ed vetandet deremot förutsätter intet annat än sig sjelft och är sålunda ett absolut. Vi hafva således äfven här en sann verklighet eller väsendet och en relativt osann verklighet eller företeelsen, ehuru det förra här ännu endast framträder såsom en form. Då vidare menniskan är en inskränkt förnimmande ande, så måste hon vara något i sin ursprunglighet eller i och för sig betraktad och då bestämning hos det absoluta förnuftet eller en följd af detta. Från denna synpunkt betraktad har hon åk dettas fullkomligheter, ty följderna måste hafva grundens karakterer. Hon är således systematisk och organisk utan inskränkning, ty den absoluta personen har enligt sitt begrepp denna form, samt förnuftig. Och såsom sjelf princip, subjekt och enhet för bestämningar har hon nödvändigt den ursprungliga verkligheten eller det absoluta väsendet och dess bestämningar till innehåll i sitt förnimmande, ehuru såsom ändlig på ett ändligt sätt. Hon måste då också sträfva att blifva för sig, actu, hvad hon är till sitt ursprungliga eller tidlösa väsende. Häraf en mångfald af fenomenverldar, inom och genom hvilka hon utvecklas till högre förnuftighet, hvarvid principen till utvecklingen ytterst är det lif, som i henne är.

Det resultat, till hvilket vi nu blifvit förda, är i korthet sammanfattad t, att hvarje antropologisk betraktelse, som vill visa hvad menniskan och hvarje ändligt väsende, som är hennes innehåll, äro i sin ursprunglighet och sanning eller i och för sig betraktade, sammanfaller med en teologisk betraktelse eller betraktelse af Gud i hans be-stämningar. Men häraf följer, att grunden, lagen och ändamålet för menniskan och hennes verld är väsendet eller förnuftet.

Betrakta vi nu denna verldsförklaring närmare, så skall det visa sig, att vi här finna förutsättningarna för menniskans praktiska lif uppfyllda.

Då menniskan i och för sig betraktad är ett ursprungligt och tidlöst väsende och såsom sådant förnuft, så har hon dettas karakterer och är sålunda å ena sidan i egentlig mening sjelfständig och å andra sidan ett fullständigt helt. Men såsom sådan är hon äfven innehåll i det absoluta väsendet, ty ingen ursprunglig verklighet kan falla utom detta, och då i alla afseenden fullt bestämd. Vi hafva således här en verklighet, som kan vara absolut ändamål och absolut lag. Tänka vi nu menniskan såsom subjekt, så har hon, såsom redan är angifvet, det absoluta väsendet och dess innehåll till sina bestämningar, men dock under ändlig eller ofullkomlig form. Hvarje moment i en organism är nemligen i och för sig betrak-tadt eller såsom innehåll i det hela fullkomligt i och genom sitt sammanhang med detta och alla bestämningar, men såsom sjelft subjekt deremot kan det icke vara lika med det hela; ty detta skiljer sig från sina bestämningar såsom subjekt och är höjdt öfver dem. I och för menniskan måste således finnas tvenne till arten skilda verkligheter, af hvilka den ena, sinligheten, är enhet af motsatser i följd af de tvenne faktorer, af hvilka hon är konstituerad, nemligen å ena sidan den ideela verkligheten och å andra sidan det ändliga subjekt, som sätter sin egen karakter på allt, som är innehåll i dess medvetande. Vi hafva här ett lägre eller ett material, som kan bearbetas och ordnas eller göras till organ och medel. Men af hvad vi här ofvan

uppvisat följer äfven, att menniskan är ett helt väsende genom sinlighet och förnuft. Hon är nemligen en organisk kraft, som har dessa båda verkligheter till sitt innehåll och hon är såsom subjekt betraktad höjd öfver dem båda, ty allt, som är bestämning hos henne, må-ste då vara relativa magter i förhållande till henne sjelf såsom enhet. Vi hafva här en sjelfständig kraft, som på ett visst utvecklingsstadium eger möjligheten af val. Ty är menniskan omedveten, så försiggår utvecklingen utan hennes afsigtliga ledning, men såsom medveten eller sjelf— medveten kau hon tydligen sjelf taga sin utveckling om hand och afsigtligt bestämma henne eller på olika sätt ordna sitt innehåll. Kommer hon nu till den utvecklingsgrad, der den ideela verkligheten eller förnuftet uppgår till klarhet för hennes medvetande, så kan hon välja detta till bestämningsgrund för ordnandet af sitt lägre innehåll, så att det bidrager till det förras högsta möjliga aktualitet i och för henne. Yi hafva nu funnit en sjelfständig och fri kraft, som kan vara subjekt för det praktiska lifvet, ett absolut förbindande högre, som kan vara bestämningsgrund eller lag och ändamål för detta lif, och slutligen ett material, som på olika sätt är bestämbart.

För att ännu närmare visa sanningen af det resultat, till hvilket vi kommit, upptaga vi åter den frågan hvad det praktiska lifvet innebär.

» Bet innebär för det första, att menniskan har ett ur-

sprungligt väsende, som är innehåll i högre förnuftiga eller personliga väsenden och ytterst i Gud och som äfven sjelft är af dessa besträdt. I annan händelse vore menniskan blott en förgänglig del af naturen och kunde icke stå i förhållande till ett absolut högre, under hvilket hon kände sig pligtig att subordinera eller för hvilket hon hade absolut förbindelse att göra sin vilja till organ. Hon hade då intet, som gåfve absolut ledning åt hennes verksamhet och icke heller ett af högre och oförgänglig art, som hon med sin verksamhet kunde åsyfta.

Bet praktiska lifvet innebär vidare, att dessa väsenden utvecklas i och för menniskan eller öfvergå från dunkelhet till klarhet i hennes medvetande, ty ett väsende kan icke blifva delaktigt af något, som icke till möjligheten är gifvet hos detsamma och öfvergår till verklighet. Bessa personer måste då göra sin närvaro märkbar i men«niskans väsende eller utvecklas till solliciterande bestäm-ningsgrunder för henne, så att de intaga medium mellan full potentialitet och full aktualitet, ty endast det, som solliciterar, kan en vilja välja.

Det praktiska lifvet innebär derjemte, att menniskan å sin sida eger frihet eller förmåga att välja dessa väsenden till ledande principer för sin viljas verksamhet, ty bestämmer sig icke viljan för dessa väsenden, så blifva de icke verkliga bestämningsgrunder för henne, utan endast möjliga. Menniskan måste då ega förmåga att göra dessa personer till lagar och ändamål för sitt lif.

Slutligen innebär det praktiska lifvet, att menniskan har ett lägre, hvilket åt sig sjelft lemnadt har och tenderar att bibehålla en bestämdhet och form, som är stridande mot lagen eller hämmar ändamålet, men som äfven hos sig eger möjligheten af den ordning, som väsendena fordra såsom vilkor för sin aktualitet i och för menniskan. Då nu detta material icke förändrar sig sjelft till öfverensstämmelse med bestämningsgrunden, så måste en sjelfmedveten och fri kraft, praktiska förmågan, i detsamma ingripa, för att å ena sidan undanrödja det, som för henne eller bestämningsgrunden är hinderligt, men å andra sidan der äfven införa den ordning eller de förhållanden, som bestämningsgrunden fordrar. Det är nu tydligt, att så väl de förnuftiga väsenden, uti hvilka menniskan afser att komma till högre lif, som ock det material, som skall bearbetas till vilkor för detta lif, ytterst den sinliga verlden, måste vara innehåll i menniskans ande, ty utom sitt väsende eger hon ingen möjlighet, än mindre någon förbindelse att gå. Materialet måste vidare vara poten-tielt, ty endast det potentiela är bildbart eller bestämbart och äfven till sitt väsende förnuft, emedan endast ett sådant kan tjena förnuftet eller göras till medel för detsamma. Erfarenheten visar också, att det förnuftiga och e-viga eller aktuelt personliga väsenden framgå ur det sinliga och förgängliga, ehuru de såsom derur utvecklade äro den öfversinliga verldens tillhörighet. Och på samma aättframgår ock inom vår verld lifvet ur det oorganiska, men är sedan den organiska naturens tillhörighet, af hvilketvi se, att det lägre och lägsta till sitt inre väsende är det högre och högsta. Af hvad vi här ofvan visat framgår tydligt, att den verldsförklaring, hvilken menniskans praktiska lif förutsätter och fordrar, är den af oss angifna.

Till slut vilja vi än ytterligare uppsöka och angifva de fordringar, som måste uppställas på ett väsende, som skall

ega möjligheten af praktisk bestämdhet i moralisk bemärkelse, och äfven detta skall föra oss till samma resultat, till hvilket vi förut kommit.

Det är tydligt, att då det praktiska lifvet innebär verkningar, så måste dess subjekt för det första vara en kraft. Det är nemligen nödvändigt för menniskan att, då hon ser yttringar eller verkningar gifna, uppsöka eller tänka en med dessa likartad princip eller kraft, från hvilken de utgå och som utgör den enhet, som bestämmer och sammanhåller dem alla.

Ett praktiskt bestämdt väsende måste för det andra vara en kraft, som hos sig eger ett outveckladt, som successive öf-vergår till verklighet. All verksamhet är nemligen ett förhållande mellan ett högre och ett lägre eller ett bestämmande och ett bestämbart, men det praktiska lifvet, som innebär, att det lägre fullt beherskas, förutsätter nödvändigt, att detta lägre är innehåll hos den bestämmande kraften eller att kraften är en reel enhet. Vi hafva äfven förut sett, att detta ligger i kraftens begrepp. Väsendet måste således vara en kraft, som har all verklighet till sitt innehåll, så att hon icke beror af något rent yttre, och som genom sig sjelf för sig förverkligar detta innehåll eller sina bestämningar. Beror nemligen väsendet af ett rent yttre och som således icke är ett yttre endast i den mening, att det är en dunkel princip hos det sjelft, så kan man icke undgå fatalismen och är likaledes materialet icke ett innehåll, som är gifvet hos och genom väsendet sjelft, så kan det icke uti och genom detta förverkliga sig, utan materialet blir då tvärtom ett ondt, som af väsendet måste regeras.Det ifrågavarande väsendet måste för det tredje vara en medveten och sjelfmedveten kraft. Detta är en nödvändig fordran, emedan det praktiska lifvet innebär, att inenniskan skall se olika möjligheter, som för henne äro gifna eller olika riktningar, som hon kan inslå för sitt lif, samt då ega möjligheten af i och för sig konstanta normer, efter hvilka hennes lif kan ordnas. Men det i och för sig oföränderliga, ehura i förhållande till menniskans vexlande konkretare innehåll föränderliga, är det rena sjelfmedvetandet och dess omedelbara bestämningar.

För det fjerde måste väsendet ega frihet och det icke blott i den betydelse, som uttrycker faktisk frånvaro af en möjlig bestämning, utan tillika i den betydelse, att väsendet eger magt att göra möjliga bestämningsgrunder till verkliga eller att antingen upptaga en sådan bestämning till enhet med sig eller ock hålla sig af densamma obestämd. Frihet i denna bemärkelse innebär, att menni-skan har solliciterande bestämningsgrunder, som äro vil-kor, men icke nödvändigt verkande orsaker till valet, och att hon kan återgå till ett rent inre och genereltrsamt ur detta, d. v. s. ur sig sjelf taga grunden för sitt val, så att detta icke med nödvändighet sammanfaller med sjelfva sollicitationen. Att frihet i denna bemärkelse är möjlig för inenniskan framgår deraf, att hon är ett ändligt sjelf-medvetande väsende.

För det femte och sista måste det väsende, som är i fråga, äfven vara af förnuftet bestämdt. Utan detta vil-kor hade menniskan intet mått för skilnaden mellan moraliskt ondt och godt och icke heller, såsom redan förut är visadt, ett absolut ändamål. De skäl, vi närmast ur praktisk synpunkt hafva för menniskans bestämdhet af förnuftet, äro, att hon hos sig finner fordringar eller befallningar, som ega kategorisk giltighet och förbindelse för hennes vilja. Men kategoriska fordringar förutsätta kategoriskt giltiga praktiska grundsatser eller praktiska lagar i egentlig bemärkelse såsom sin grund. Lagarna åter, som äro förnuftiga begrepp, förutsätta förnuftiga väsenden, af

3hvilka menniskan är konkret bestämd och hvilkas allmänna bestämningar de äro. Hvarje förnuftigt begrepp, som har menniskan till subjekt, är nemligen ett förnuftigt väsende eller en person från en viss sida betraktad med abstraktion från hans öfriga bestämdhet, på samma sätt som äfven ett sinligt begrepp är ett sinligt väsende eller ting från en sida sedt. Då nu menniskan till sitt innehåll har tvenne qualitativt skilda verkligheter och sjelf är enheten i och af dem båda, så kan hon tydligen vid en viss utvecklingsgrad inskränka sig med afseende på innehållet eller rikta sig från sina konkretare bestämningar, öfver hvilka hon ännu icke har full magt, samt slutligen 4 återgå till det mest inre och enkla af sitt väsende eller till den i allt identiska enhet, hos hvilken de båda nämnda verkligheterna finnas, nemligen det rena sjelf-medvetandet. Hon ser här å ena sidan den sinliga verl-den, som lemnar eggelser åt hennes vilja, samt å andra sidan den absoluta eller förnuftiga verlden, som likaledes är ett möjligt motiv för henne, och hon kan här öfver-lägga och efter öfverläggning välja eller fatta beslut [-antingen-] {+an- tingen+} att göra det sinliga till sin viljas ändamål och [-sålunda-] {+så- lunda+} lefva

ett aktuelt blott sinligt lif eller ock att [-bestämma-] {+be- stämma+} sig för det förnuftiga och sålunda lefva ett ak-

tuelt sinligt förnuftigt lif, hvilket är hennes sanna bestämmelse.

Det har äfven nu framgått, att den verldsförklaring, på hvilken menniskans praktiska lif hänvisar och hvilken för dess möjlighet förutsättes och fordras, är den af oss angifna eller rationalistisk idealism. Endast denna verldsförklaring kan sålunda uppvisa, att menniskornas ställning i verlden och till väsendena är sådan, att de ega möjligheten af praktiskt lif, ehuru dess verklighet måste bero på deras viljor.